

CAPITOLUL VII

LIMBAJUL GESTUAL ȘI ELEMENTELE LUI

Când învățăm o limbă străină, acceptăm diversele schimbări privind ordinea cuvintelor în propoziție, modalitățile de redare a categoriilor gramaticale specifice acelei limbi, chiar dacă sunt diferite de limba maternă. În ceea ce privește limbajul gestual, care este principalul mijloc de comunicare al persoanelor cu surditate profundă, care a evoluat de-a lungul vremii și a devenit un sistem de comunicare esențial și valoros pentru acești oameni, se pare că auzitorii nu acceptă cu ușurință regulile gramaticale specifice limbajului gestual. Acest limbaj bogat și complex este vizual, gestual și spațial în același timp, iar regulile de combinare a gesturilor se adresează în primul rând vederii. Din acest motiv, el a evoluat într-o direcție vizuală, diferită de cea cu care suntem obișnuiți. De cele mai multe ori se preferă să se folosească acest limbaj cu ordinea aranjării gesturilor proprie limbajului verbal, ceea ce nu este acceptat de comunitatea surzilor.

În cadrul acestui limbaj, informația transmisă pe cale vizuală este constituită din o combinație de mijloace, cum ar fi expresia facială și corporală, mișcarea, gesturile, folosirea spațiului de gesticulare. Gesturile au fost comparate cu cuvintele din limbajele verbale, ele având aceleași sarcini ca și cuvintele în limbajele sonore. Semnele sunt formate de diferite părți ale corpului, la fel ca și în limbajul sonor, unele fiind vizibile, altele, nu. De pildă, corzile vocale, limba, plămâni și buzele conlucrează la formarea sunetelor. Mișcările acestora sunt trimise spre zonele receptive din creier, care le analizează, le interpretează și formulează un răspuns. Când acest lanț complex funcționează normal, comunicarea verbală decurge ca un proces natural și fără efort. În cazul limbajelor gestuale participă părțile vizibile ale corpului care, prin intermediul vederii, transmit mesaje la creier, în zona percepției vizuale, unde acestea sunt interpretate și se elaborează un răspuns. Astfel de combinații de gesturi au loc în conformitate cu structurile gramaticale ale fiecărui limbaj gestual.

Gesturile înseși constituie numai o parte a informației vizuale. Cu toate că unele gesturi sunt standardizate, elementele care poartă informația esențială diferă puțin în funcție de vârsta celor care folosesc limbajul gestual (de exemplu între copii și adulți), între zone geografice (în zonele meridionale față de cele

nordice), sau chiar între persoane din aceeași zonă, dar care au particularități temperamentale diferite ș.a. Între anumite limite, aceste variații sunt considerate normale, ca și dialectele unei limbi, ceea ce nu împiedică prea mult înțelegerea. Așa cum un cuvânt poate avea diferite semnificații în context, așa și un gest poate fi realizat în mai multe variante, pentru a reda sensuri sau nuanțe diferite ale aceluiași obiect. Prin urmare, este important nu numai să învățăm cum se execută corect gesturile, ci și cum să-i înțelegem pe surzi și să apreciem bogăția și varietatea limbajului lor.

S-a observat un interes din partea auzitorilor față de originea gesturilor, imaginea vizuală oferită de această origine constituind o legătură între formarea gestului și semnificația lui. De multe ori, cunoașterea acestei origini facilitează asimilarea gesturilor. Dar nu este posibil întotdeauna să oferim explicații științifice cu privire la legătura dintre gest și originea lui.

Desigur, un limbaj bazat pe vedere va funcționa în mod diferit de cel sonor. Această diferență a produs, timp de sute de ani, confuzii în mintea celor care au intrat în contact cu limbajul folosit de surzi. Aceștia au respins limbajul gestual ca fiind format din gesturi întâmplătoare, imitative și transparente”, un sistem de comunicare brut și primitiv, un limbaj ireal. Până la primele studii lingvistice efectuate de William Stokoe (1964), multă vreme limbajul gestual a fost considerat inferior limbajului verbal, fiind un înlocuitor sărac al acestuia. Pe baza cercetărilor efectuate de mai mulți autori și, în special când a fost accesibilă tehnologia filmului, putem afirma că limbajul gestual nu este o simplă colecție de gesturi. El are un set bine organizat de simboluri și de reguli folosite pentru a comunica informații, idei, sentimente. Din cauza insuficienței cunoașterii a regulilor gramaticale ale limbajului gestual și a modalităților specifice de redare a informației, pe cale vizuală, a persistat convingerea că limbajul gestual este un limbaj inferior, care combină la întâmplare gesturile și mimica, pentru a forma mesaje similare cu o telegramă. În ultimii ani această atitudine s-a schimbat, ca urmare a cercetărilor, care au evidențiat complexitatea acestui limbaj, principiile lui de formare, elementele spațiale, caracteristicile manuale și non-manuale ș.a. la care ne vom referi în continuare/

Spațiul de gesticulare

Este format dintr-o suprafață dreptunghiulară având baza delimitată de lungimea ambelor brațe întinse, care începe de la talie și se întinde până deasupra capului. De asemenea, ea cuprinde și o suprafață ce se întinde în față, până unde ajung brațele și puțin spre spate. Acest spațiu formează o scenă imaginară, unde

gesticulatorul poate plasa oameni și obiecte aflate în anumite relații între ele și unde ideile abstracte și povestirile pot fi elaborate și exprimate. În cadrul acestui spațiu se pot mișca mâinile gesticulatorului, care sunt urmărite de receptor. Dar receptorul nu are nevoie să urmărească tot timpul mișcarea mâinilor gesticulatorului, deoarece acestea dau numai o parte din conținutul mesajului. O importanță mai mare prezintă fața și expresia acesteia.

Cele mai multe gesturi sunt realizate într-o zonă ce se extinde de la vârful capului la nivelul cotului și de la un umăr la altul. Majoritatea acestor semne sunt formate la sau lângă față, cap și gât pentru a permite persoanei care le privește să le observe și să le înțeleagă mai repede.

Clasificarea gesturilor

Menționăm că un gest nu este o entitate indivizibilă. Fiecare gest, ca și cuvântul, poate fi împărțit în părți mai mici numite **chereme** echivalente cu fonemele din limbajul verbal. Părțile structurale ale unui gest pot fi împărțite în părți structurale manuale (configurația mâinii, locul de articulație, mișcarea mâinii, orientarea și așezarea mâinii) și părți structurale ne-manuale (mișcarea buzelor, mișcarea feței sau mimica, în special a ochilor și a obrazilor) și mișcarea corpului sau pantomimica.

Când se termină o propoziție și se pregătește începerea alteia sau când se așteaptă un răspuns, mâinile se țin într-o poziție confortabilă, la nivelul pieptului sau ceva mai jos.

Se cunosc trei feluri de gesturi care se execută cu mâinile, după cum ele sunt realizate cu o mână, cu ambele mâini sau într-o combinație de gesturi și dactileme, formând așa - numitele gesturi mixte. Se știe că fiecare om folosește mâna dominantă în acțiunile cotidiene. La fel și în conversație, mișcările mâinii dominante nu se schimbă, cu excepția cazului când persoana este ambidextră. Totuși, și în acest caz, mâna dominantă face gesturile principale. În comunicarea gestuală cele mai multe gesturi se fac cu ambele mâini simultan. În majoritatea țărilor lumii gesturile se fac cu ambele mâini, dar există unele țări (Statele Unite, Anglia, Australia, de exemplu) unde gesturile sunt executate cu ambele mâini în combinație cu dactilemele

Unele semne care se fac **cu o singura mână** au loc în spațiul neutru (exemplu „cine?”) sau ating o parte a corpului (exemplu „eu”).

Majoritatea semnelor, însă, se fac **cu ambele mâini**. Ele prezintă trei situații și anume :

- ambele mâini se mișcă și sunt active indiferent dacă se realizează în spațiul neutru sau ating o parte a corpului (exemplu, fluture, nervos, etc.);
- mâna dominantă o atinge pe cea pasivă și ambele mâini au aceeași formă (ex. atenție, bolnav, ș.a.)
- mâna dominantă o atinge pe cea pasivă dar ambele mâini au forme diferite (ex. a arăta, a hotărî);

Cele mai multe gesturi ale persoanelor surde sunt formate cu o singură mână. Ele sunt numite gesturi uni-manuale. Altele sunt executate cu ambele mâini, (gesturi bi-manuale). De pildă, gesticulatorul dreptaci produce gesturile uni-manuale îndeosebi cu mâna dreaptă iar cel stângaci, cu mâna stângă, aceasta fiind mâna lor dominantă sau activă, iar cealaltă mână este numită ne-dominantă sau pasivă. Gesturile executate cu ambele mâini, pot fi divizate în două grupuri:

a) când ambele mâini se mișcă, ele au, în general, aceeași configurație.

Mișcarea lor poate fi :

- o mișcare de „copiere”, când mâinile se mișcă simultan și în aceeași direcție (de exemplu „paralel”, „împreună”, „alături”);
- o mișcare „opusă”, când mâinile se întâlnesc una cu alta sau se separă una de alta (de exemplu „divorț”);
- când mâinile fac aceeași mișcare dar în direcții diferite, trecând una peste alta (de exemplu „a depăși”, „peste”);

b) când mâna dominantă se mișcă iar cea pasivă stă:

- mâna pasivă este locul de articulație al gestului (de exemplu „a simți”, „a propune”)
- ambele mâini au aceeași configurație (de ex „împreună”, „iubiți”)
- mâinile au diferite configurații (de exemplu „gem”, „marmeladă”).

Există mai mulți factori care ușurează învățarea limbajului gestual. De pildă, unele semne au forme și mișcări similare și, în anumite cazuri, pur și simplu, reproduc mișcarea sau imită forma obiectului, în timp ce alte semne reconstituie sau fac apel la unele caracteristici ale obiectului sau acțiunii, De exemplu, semnul pentru elefant reproduce trompa elefantului, în timp ce semnul pentru un sport oarecare, reproduce mișcarea caracteristică acestuia. Uneori, recunoașterea originii unui semn ne ajută să ne reamintim mai ușor semnul. De pildă, pentru lapte semnul își are originea în acțiunea de mulgere a vacii.

În unele semne forma mâinii imită forma obiectului sau mâinile se mișcă așa cum se mișcă și obiectele. Așa este cazul pentru mișcarea aripilor unei păsări având semnificația de “pasăre” sau “a zbura”. Alteori, mișcărilor mâinilor “desenează” în aer contururile obiectelor (trompa unui elefant, forma unei sticle,

acoperișului unei case, a unui pește ș.a.). În fine, multe semne arată pur și simplu spre un specimen despre care dorim să vorbim. De pildă, se arată cu degetul index în sus dacă ne referim la cer sau la culoarea albastră, spre oamenii despre care dorim să vorbim, spre părțile propriului corp când arătăm unde ne doare etc.

În acest fel se formează o idee legată de folosirea mimicii și a gesturilor și se poate găsi cu ușurință o cale de comunicare simplă cu persoanele surde, chiar dacă vocabularul disponibil este foarte limitat. Se folosește astfel o caracteristică a limbajului gestual, aceea că el include în componența lui gesturile și mimica, fapt ce permite realizarea unei comunicări simple. Mai apoi, când se ajunge la stăpânirea unui vocabular mai complex, care include semnele convenționale, se pot purta discuții pe diverse teme. În orice caz, trebuie să ținem seama de existența unui vocabular de semne standardizate, care sunt folosite de colectivitatea de surzi, chiar dacă unele dintre ele nu sunt cele mai caracteristice pentru obiectul la care se referă. Totuși, ele au prins rădăcini în colectivitatea de surzi și trebuie folosite ca atare, pentru a cunoaște și înțelege cultura lor, istoria lor, constituind limbajul lor. Se aplică și aici principiul: “Când ești la Roma fă cum fac romanii”, adică să te porți și să vorbești ca ei.

Multe gesturi seamănă cu ideea pe care o reprezintă, cu forma sau cu modul de acționare al obiectelor. Ele dau o imagine vizuală corespunzătoare ideilor, obiectelor, mișcărilor sau oamenilor pe care îi reprezintă. Această imagine nu reprezintă un gest sau o pantomimă realizată la întâmplare ci implică modalități controlate și convenționalizate de prezentare vizuală a informației. De pildă, obiectele pot fi reprezentate prin conturul sau forma lor, prin modalitatea de manevrare sau mișcarea care se realizează cu ele. Uneori o combinație între aceste elemente nu este exclusă. Unele gesturi au un grad de iconicitate mai puțin evident, dobândind un grad de convenționalitate mai mare, legat de forma de bază a mâinii, de așezarea gestului, de unele legături abstracte ș.a.

Unele gesturi sunt foarte ușor de reprodus și pot fi înțelese, fiind evidente, reprezentând obiectele după forma lor. De pildă, degetele curbate sunt folosite, de obicei, să reprezinte obiecte rotunde (o minge, un pahar de coniac) sau suprafețele curbate ale acestora. Mâinile plate sunt folosite pentru a reprezenta obiecte plate (carte, cutie, masă). Prin convenționalitatea dobândită, aceste gesturi se pot referi la orice obiect iar prin unele modificări ale gestului se oferă informații suplimentare despre el. De exemplu prin adăugarea gestului „mare” la „minge” se obține gestul „minge mare” etc. Prin folosirea degetelor index și mare se poate contura forma unui obiect (de exemplu card bancar bilet, tablou, farfurie etc.). Manevrarea sau mișcarea asociată cu obiectul sunt deosebit

de importante în reprezentarea lui adecvată (de exemplu banană, măr, volan, călcarea rufelor) ș.a. Aici crește mult în importanță forma pe care o ia mâna precum și unghiul, poziția și mișcarea pe care o fac degetele pentru a reprezenta un anumit obiect.

După C. Onu (2009), poziția obiectelor sau a oamenilor în relație unii cu alții este arătată prin folosirea unor prepoziții cum ar fi pe, sub, peste ș.a. Însă, prepozițiile nu sunt folosite întotdeauna, mai importantă este „localizarea” gesturilor în spațiu. În cazul obiectelor concrete, legătura dintre forma unui gest și semnificația lui apare destul de repede. Totuși, în cazul unor concepte abstracte, cum ar fi, de exemplu „orice”, „trebuie”, „sigur”, „nesigur” ș.a. este implicată o anumită iconicitate, pentru a reprezenta semnificația într-o modalitate care poate fi mai potrivită sub aspect vizual. Folosirea unor mișcări sigure, accentuează ideea insistenței sau obligației (de exemplu „trebuie”, „sigur”) în comparație cu mișcarea de fluturare a palmei care denotă îndoială sau nesiguranță (de exemplu „nesigur”, „oricum”).

Mișcarea gesturilor negative pare să fie un indicator al sensului unui gest. Aceasta se execută mai departe de corp sau de cap. În acest caz, expresiile faciale și corporale sunt deosebit de importante pentru transmiterea aspectelor negative ale gesturilor, putând arăta intensitatea și gradul lor (ex. „nu cred”, „nu știu”, „nu-mi place”, „nu vreau” ș.a.).

Indicarea constituie baza unor gesturi cum ar fi pronumele, care reprezintă o modalitate de a indica obiectele fără a le denumi, precum și arătarea părților corpului, a direcțiilor etc. Se folosește, de asemenea, îndreptarea privirii spre un loc anume pentru a ne referi la un obiect plasat dinainte în acel loc.

Rolul contextului este important în distingerea diferitelor semnificații ale unui gest. Așa cum cuvintele pot avea diferite semnificații în funcție de context, așa și gesturile diferă după felul cum sunt executate, după poziția plasării, direcția și mărimea mișcării. De pildă, cu ajutorul gestului „lumină”, se poate reprezenta o lustră (poziția spre tavan), o veioză (schimbarea poziției spre jos), razele soarelui, luminile de poziție ale unei mașini, lumina-fulger a unui aparat de fotografiat, luminile unui semafor, ale unui far ș.a. Contextul în care este folosit acest gest aduce precizia necesară. Se cunosc și forme alternative, variații regionale ale aceluiași gest, elemente comparabile cu accentul sau dialectul din limbajul verbal.

Așa cum în limbajul verbal există o versiune oficială, exactă, gramaticală, a folosirii cuvintelor și o versiune în care cuvintele se folosesc altfel în situații intime, adică între prieteni foarte apropiați, în cazuri neoficiale, la întâlniri cu prietenii etc. La fel este situația și în limbajul gestual, care va prezenta forme sau

variații mai mult sau mai puțin „standardizate”, în funcție de împrejurările în care sunt folosite.

Așa cum în artă se pot recunoaște imaginile, formele sau ideile autorului, așa și în limbajul gestual pot exista grade diferite de apropiere de obiectul reprezentat, gesturile putând fi percepute vizual pe o scară mergând de la pictorial, iconic spre abstract. Dacă gesturile ar fi numai pictoriale, mesajele ar putea fi înțelese fără dificultate și nu ar mai fi nevoie de lecții pentru a învăța limbajul gestual.

Gesturile de origine pictorială sau iconică pot fi executate în trei feluri. Aceste trei modalități de creare a gesturilor sunt foarte diferite, încât cu greu pot să contribuie la crearea vocabularului de gesturi, de aceea s-au creat clasificatori. Acești clasificatori sunt în număr diferit în diferite țări. Noi prezentăm, mai jos, unii dintre aceștia, dar lista nu este epuizată :

- degetele sau toată mâna imită conturul formei obiectului (afiș, card, perete, casă, cărare, obiect curbat, tubular, rotund etc.).
- se imită apucarea și manevrarea obiectului (cană -, „a bea”, sertar -, „a deschide un sertar”, brichetă -, „a aprinde bricheta”, țigară -, „a fuma”, automobil -, „a conduce un autoturism” etc.).
- mâna însăși poate constitui un obiect sau o parte a lui, de exemplu „ibric”-, „a turna din ibric”, „foarfecă”-, „a tăia cu foarfecă”, „petrol”-, „a alimenta o mașină cu petrol” etc.

Alte gesturi prezintă doar o idee vizuală a semnificației obiectului, având o asemănare trecătoare cu acesta sau pot fi foarte abstracte, fără a avea nimic comun cu obiectul. Pe această bază gesturile pot fi grupate în **gesturi transparente**, care pot fi recunoscute ușor de începători (de exemplu a bea). Alte gesturi sunt **translucide**, putând fi recunoscute cu oarecare dificultate (de exemplu ieftin, care sugerează că ceva este redus, fără valoare). Când se cunoaște semnificația, devine clară legătura dintre formă și sens. Un al treilea grup de gesturi este **complet codificat** și nu oferă nici un indiciu vizual (de exemplu întrebarea „cine?”).

În comunicarea mimico-gestuală surzii se pot folosi de mai multe categorii de semne sau gesturi. Acestea pot fi naturale, artificiale, indicatoare.

1) semne (gesturi) naturale (care sunt legate de obiect prin însăși aspectul lor); de exemplu semnul pentru casă (“are acoperiș”); cocoș (“are creastă”), găscă (se imită mersul legănat al găștei), rață (se imită măcăitul raței cu degetele mare, index și mijlociu, care se duc la buze și imită măcăitul raței).

2) semne artificiale (pentru întuneric (trecerea mâinii prin fața ochilor în semn de “este opac”, “negru”). Acestea implică o convenționalitate mai mare;

3) dactilemele (semne digitale care imită mai mult sau mai puțin forma literelor alfabetului).

4) semne indicatoare (indicarea obiectelor care se află în câmpul vizual al celor care discută).

Dimitrie Rusticeanu (1935), a elaborat o interesantă și originală sinteză a diverselor sistematizări ale comunicării gestuale astfel:

I. Gesturi naturale :

Gesturi naturale simple:

1) **Gesturi demonstrative** (indicative sau indicatoare): când obiectul se găsește în câmpul vizual (arătarea cu degetul a obiectului respectiv, gesturile pentru pronume, pentru raporturile spațiale etc.)

2) **Gesturi imitative**, când se schițează o acțiune sau o stare, gestul și semnificația sunt identice: a bea, a mânca, a dormi, a plânge, a râde ș.a.

3) **Gesturi descriptive**, amintesc de figurile obiectelor (desenul în aer a liniilor unei figuri geometrice, a inimii, potcoavei, ferestrei, stelei etc.). Gesturile plastice sunt tot gesturi descriptive: corpul propriu servește pentru descriere (soldat, naștere etc.).

4) Gesturi metodice:

a) *Partea considerată pentru întreg*. De exemplu, semnul pentru „tata”(semnul mustății răsucite), „mama” (se mângâie obrazul duios), „casa” (se indică acoperișul cu palmele în formă de unghi cu vârful în sus), „iepure” (se imită urechile, cu degetele index și mijlociu duse la nivelul urechilor) , „măgar” (se arată urechile mari cu ambele degete mari atingând urechile, celelalte degete fiind răsfirate) ș.a. Toate aceste gesturi pot să nu fie esențiale pentru obiectul semnificat.

b) *Materializarea modului de fabricare*: împletirea ciorapilor, lucrul la strung etc.

c) *Materializarea modului de întrebuințare*: gesturile pentru degetar, tutun, supă ș.a.

d) *Exprimă efectul*: dă naștere unor grimase pentru acru, oțet, piper ș.a.

e) *Determinarea exactă a locului* : gestul pentru cravată, nasture, fermoar ș.a

f) *Exprimarea unei stări negative* : gestul pentru orbire, surditate ș.a.

g) *Exprimarea unei stări, unei situații* a unei persoane: gestul pentru deținut, pentru a exprima naționalitatea unei persoane ș.a.

Gesturi compuse: „șânțar” : gestul pentru “zboară și înțeapă”; „albină”: gestul pentru “zboară, înțeapă, miere”; „cireșe”: gestul pentru culoarea roșie și scuiparea sâmburelui” ș.a.m.d.

II. Gesturi artificiale arbitare: care “nu sunt în legătură cu cea ce înseamnă”. Sunt gesturi simbolice de exemplu: pentru folosirea auxiliarului „a fi” și pentru tot ceea ce se include în noțiuni abstracte. Semnele arbitare sunt adoptate pe baza înțelegerii (asentimentului) celor care le folosesc.

III. Gesturi convenționale : Ele derivă din gesturile naturale precum și din cele artificiale. După același specialist gesturile mai pot fi: omonime, sinonime, derivate. Dactilemele sunt socotite gesturi destinate să reprezinte vizibil fonemele. Gesturile naturale și cele indicatoare au, de obicei, aceeași valoare comunicativă.

În strânsă legătură cu ambianța comunicării și conținutul la care se referă, gesturile pot acoperi în mod firesc aceleași necesități. Așa se explică, de exemplu, că dacă obiectele asupra cărora se discută sunt în vecinătate, surzii nu le mai redau prin semnul mimico-gesticular, ci prin cel indicator: referindu-se la cămașă, arată gulerul sau referindu-se la fereastră, indică fereastra ș.a.m.d. Din studierea structurii și dinamicii comunicării prin mimico-gesticulație, rezultă că aceasta beneficiază de o dezvoltare stadială. Este un sistem complex de comunicare iar în același timp supus în permanență influențelor integrării, amplificării și diversificării.

În funcție de nivelul dezvoltării psihice al persoanei surde și de bogăția informațională de care dispune, componentele mimico-gesticulației surzilor își schimbă nu numai posibilitățile valorii comunicative, dar și frecvența în cadrul ansamblului general al comunicării. Astfel, pe baza cercetărilor (vezi C. Pufan, 1972), întreprinse asupra surzilor de diverse vârste s-a constatat creșterea frecvenței și a valorii comunicative a gesturilor artificiale, reducerea frecvenței (dar nu și a valorii comunicative) a gesturilor naturale și indicatoare, care relevă evoluția limbajului mimico-gestual, condiționarea sporită pe care acesta o primește din partea limbajului verbal și a gesturilor artificiale ale auzitorilor, succesele care se obțin în abstractizarea și generalizarea semnelor.

În privința posibilităților precizării, delimitării și extinderii conținutului pe care îl exprimă, gesturile sunt inferioare cuvântului. Ele exprimă deci noțiuni

de specie ca: palton, costum, tramvai, troleibuz, cal, urs, iepure, dar nu exprimă noțiuni de gen, ca: îmbrăcăminte, transport, animale.

Gestul surdului are întotdeauna caracter situativ (situațional), concret (intuitiv). Trăsăturile gesturilor derivă din imaginile pe baza cărora au fost create. În clasificarea realizată de Gheilman (citată de C. Pufan, 1972), acestea sunt:

1) **concretismul** (specificul structural concret);

2) **semnificația nedefinită** (deci nelimitată precis). De exemplu, cu ajutorul unuia și același gest se pot exprima semnificații de tip substantival (nominal) și verbal;

3) **paralelismul mimic** (poate exista în cazul în care sunt mai multe gesturi pentru același obiect. În cadrul colectivelor de surzi într-o școală, pot coexista în comunicare, doar la început, mai multe gesturi pentru un obiect, căci după aceea se selecționează și se impune pentru toți un singur gest. Experiența dovedește că, de obicei, reușește să se impună acel gest care înfățișează obiectul în modul cel mai inteligibil. Există, totuși, situații în care se generalizează gestul la care recurg profesorii, educatorii sau elevii mai apropiați din școală (elevii care posedă un anumit prestigiu în fața celorlalți datorită rezultatelor la o anumită activitate: buni la învățătură, la diferite activități sportive; cei cu înfățișare deosebit de plăcută, care dispun de forță fizică ieșită din comun sau au alte calități).

4) **relativa universalitate** (asigurată de însăși caracterul intuitiv al gestului). Acestei trăsături i s-ar mai putea spune „caracterul esperantist al gestului”, prin posibilitățile pe care le oferă de a fi folosit cu aceeași semnificație de către persoane din diverse țări.

Prezintă importanță clasificarea specială care aparține lui W. Wundt. El a împărțit gesturile în: a) descriptive și b) plastice. Această clasificare, în esență, nu diferă de cea care le divizează în gesturi naturale și artificiale (convenționale). Prin semnificația lor, gesturile naturale și cele artificiale pot exprima, în aceeași măsură, concretismul obiectelor. Semnele artificiale folosite de surd, prin simpla lor prezență în limbajul mimico-gestual, nu reprezintă elemente de comunicare superioare celor naturale, deoarece poate include același conținut limitat al gândirii.

Cităm, mai jos, unele pasaje din lucrarea lui C. Pufan, (Probleme de surdopsihologie, apărută în 1972, unde se referă la relațiile dintre gândire și limbajul gestual, făcând interesante speculații filozofice și raportări cu limbajul verbal la surzi). Faptul că surzii din diferite țări folosesc unele semne comune a fost observat de multă vreme. De pildă, surdo-pedagogul rus V. I. Flery, citat de C. Pufan (1972), a constatat că, din totalul de 72 gesturi urmărite de dânsul la

surdo-muții ruși și francezi, un număr de 32 (deci 45%) erau comune. O atare situație nu se întâmplă însă cu cuvintele limbii franceze și ruse, deoarece aceste limbi nu dispun de un număr atât de mare de elemente comune. Gheilman a efectuat o statistică similară, constatând că 75% din semnele vechi s-au păstrat și se folosesc întocmai, 22,5% și-au modificat caracterul (putând totuși să fie înțelese), iar 2,5% au fost înlăturate sau au dobândit o nouă semnificație.

La baza schimbării conținutului și abandonării gesturilor stau de obicei motive sociale. Multe tradiții și obiceiuri care s-au schimbat au determinat modificări de aspect sau de semnificație ale unor gesturi. În exemplul dat de C. Pufan, surzii din timpul lui Flery, spre a spune prin gest “tată” schițau sărutarea mâinii drepte (dosul palmei). Gestul era legat de felul în care se manifesta atunci respectul copilului față de tată. În prezent surdo-muții ruși, pentru semnul “tată”, duc mâna dreaptă cu palma în jos la frunte, apoi sub bărbie. Surzii din țara noastră, redau de obicei semnul “tată” prin schițarea “are mustață”, chiar dacă persoana respectivă nu poartă mustață. Acest gest pentru “tată” s-a păstrat de-a lungul vremii, folosindu-se și astăzi.

Limbajul mimico-gesticular este mai *economic* iar în același timp mai *schematic* decât limbajul cuvintelor. Mimico-gesticulația este mai puțin perfecționată și, ca atare, mai puțin adecvată pentru însăși dezvoltarea gândirii în complexitatea ei. În mimico-gesticulație, prin elementul gest, obiectul nu e redat niciodată în totalitatea elementelor sale; din totalul trăsăturilor obiectului (ale imaginii lui) surdo-mutul selectează una sau un număr foarte restrâns. Obiectul este redus astfel la unul sau câteva aspecte intuitive, care vor deține rol de simbol. Ca element al limbajului, simbolul gestual devine în mod treptat factorul care asigură acumularea și exprimarea experienței legate de un anumit obiect sau de o întreagă categorie. Se constată că trăsăturile pe care le menționează surdul în mimico-gesticulație în legătură cu un obiect sau altul nu sunt întotdeauna cu necesitate caracteristice.

Analog cuvântului, semnul mimico-gesticular deține rol de integrator al experienței senzorial-logice. Totuși numărul semnelor pe care le găsim la surzii dintr-o anumită țară este întotdeauna mai restrâns (de câteva sute de ori mai mic) decât al cuvintelor folosite de către cetățenii auzitori ai țării respective.

Limba vorbită este deci mai bogată în termeni decât mimico-gesticulația; totodată ea oferă posibilități pentru diferențieri mai multe și mai precise în gândire, spre a realiza o expresivitate mai mare. Ele sunt modalități de exprimare specifică gândirii noțional-verbale. În mimico-gesticulație, aceleași semn poate include semnificații diferite, în funcție de semnele învecinate. Așa este cazul semnelor de *tip omonim*. De exemplu, “fel - soră”= redare prin semnul